

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

2017

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 70

Memorandamo ona, o na le maqephe a 12.

KAROLO YA A: PADI/NOBELE**POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

- 1.1 Le mo nkile matsatsi a mabedi. ✓ (1)
- 1.2 Ke tlala/ho phedisa lelapa/ho susumetswa ke mosadi ho batla mosebetsi. ✓ (1)
- 1.3 O ne a nahana hore batho ba Foreistata ba kwalehile. ✓ (1)
- 1.4 O ne a dumela hore ho sebeletsa monna e mong ke bokgoba, mme o ne a iphedisa ka ho qhekanyetsa batho. ✓✓ (2)
- 1.5 O ile a leka ho kgaola lekala la sefate yaba thipa e a kgaoha. ✓ (1)
- 1.6 Leetong lena o tsamaya ka maoto empa ha a kgutlela hae o ile a tsamaya ka terene. ✓ (1)
- 1.7
- Ho re tsebisa hore naha e ne e sa na le kgotso/polokeho. ✓✓
  - Bora bo ne bo le siyo jwalo ka mehleng ya kajeno. (2)
- 1.8 Sepheo ke ho hlahisa kgohlano.
Ho nnetefatsa sehlooho sa pale. ✓✓ (2)
- 1.9 Di mo senola e le motho ya sebete hobane o ne a ilo rekisa thipa eo a neng a tseba hantle hore ha se ya nnete, ebile o ya le bathong bao a sa ba tsebeng hore ba jwang, a mpa a ba nahanela feela. ✓✓ (2)
- 1.10 O hlahisa leeme ka tsela ya hore o hopola hore batho bohle ba Foreistata ba kwalehile empa ho se jwalo. Le yena Mananyetsa o mo nnetefaleditse hore ha se sethoto jwalo kaha Sekgukguni a nahana. ✓✓ (2)
- 1.11 Ha a se a le haufi le lebopo la tsela. ✓ (1)
- 1.12
- E ke ke ya jewa ke mafome hobane o e tlotsitse ka ferefe. ✓
  - E entswe ka kgauta.
- E le nngwe feela.** (1)
- 1.13 Boipuiso/monoloko. ✓ (1)
- 1.14
- Ke ho re hlakisetso boikemisetso ba ho ya iphetetsa ho Mananyetsa ka mora hore Mananyetsa a mo qhekanyetse. ✓
  - Ka sepheo sa ho tjobela mmadi pele kgolong ya poloto, sena se re bontsha hore baphetwa bana ba babedi ba tla dula ba qothisana lehlokwa paleng ena. ✓ (2)
- 1.15 Bobedi ba bona bo ile ba lwana. ✓ (1)
- 1.16 Motseng wa Pimville. ✓ (1)

- 1.17
- Ba ne ba ikonka/ithorisa. ✓
  - Ba ka ba dula ba lekola thepa eo ba e fumaneng. ✓ (2)
- 1.18 Mafosi, hobane o ne a ile a mo patela yona pele, a inwella jwala ka yona, Sekgukguni a ba a fihla a inkela yona a ntse a le jwaleng, mme sena ke sesupo sa hore le hona jwale, o ntse a sa tlo mo fa yona. ✓✓ (2)
- 1.19 E re ruta hore motho a se nahane hore o bohlale ho feta motho e mong kaha Sekgukguni o ne a nahanne hore o tla qhekanyetsa batho ba Foreistata ha bonolo, Mananyetsa le yena o ne a ntse a nahanne o tla etsa jwalo ka ba Kgauteng empa ha se be jwalo. ✓✓
Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti. (2)
- 1.20 Sehlo sa Sekgukguni se re hlakisetsa hore o halefile hampe, kahoo moo a ilong ho kopana teng le Mananyetsa ho tla nkg'a ho sa bola. ✓✓ (2)
- 1.21 E, hobane tjehelete eo ba ileng ba dumellana ka ditsela tsa ho e etsa, ha ba se ba e fumane ba ile ba dula ba e tseka. E mong le e mong a batla e be ya hae a le mong empa qetellong ba ile ba dumellana ba e arolelana ka kgotso. ✓✓ (2)
- 1.22 Ke tikoloho ya mahaeng/mapolasing, hobane ha ho etwe ka dipalangwang, ebile dibaka tsa teng di arohane. ✓Ke ka hona Sekgukguni a ileng a ipata hara mofero, a tjeheha Mananyetsa ka dieta. Ha Mananyetsa a boela morao ho lata seeta, Sekgukguni a baleha ka tjehelete, mme sena sa ntshetsa kgohlano e seng e ntse e le teng pakeng tsa bona pele kaha ke mahaeng/mapolasing, Sekgukguni a ipata ka lengopeng, a kgaleha. Mananyetsa a tsebiswa ke bana ba disitseng hore ba bone monna a nyamella ka lengopeng, a tshwere mokotla. A ya, a mo fumana a kgalehile, a baleha ka mokotla. Ha a phaphama, a fumana tjehelete e le siyo, a halefa a ya batla Mananyetsa moo a leng teng ka tjehelete. ✓✓ (3)

[35]

POTSO YA 2: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

- 2.1 Lebenkeleng labo Tshiu/lebenkeleng. ✓ (1)
- 2.2 Ke Tshiu. ✓ (1)
- 2.3 Ke mohopolo wa ntw'a, hobane ba ne ba atisa ho lwana ba tseka Lerato. ✓ (1)
- 2.4 Ke ya lapeng habo Lerato, ✓ o e nkile/filwe ke ntate wa Lerato mohla a neng a kopana le yena ka lebenkeleng toropong. ✓ (2)
- 2.5
- Lelapeng labo Hlomi ho na le mme/ba na le motswadi, ha lelapeng labo Kgifi ho se na motswadi/Kgifi e le yena ya nang le seabo sa botswadi. ✓
  - Kgifi o ne a patallwa sekolo ke basari ha Hlomi a ne a ipatalla/a patallwa ke mmae. ✓ (2)

- 2.6 E le motho ya bonolo hobane ha a ka a halefela Tshiu nakong eo a ntseng a bua le yena, empa o ile a mo mamela. ✓✓ (2)
- 2.7 Ke sehlo sa boikokobetso hobane o ne a kopa tshwarelo a tiile ho Hlomi. ✓✓ (2)
- 2.8 E tsamaellana le ketso ya Tshiu ya ho kopa tshwarelo ho Hlomi, moo a mmolellang hore ba lokela ho tshwarelana ka tseo ba ileng ba kgopisana ka tsona nakong e fetileng. ✓✓ (2)
- 2.9 Ditaba tsa qotso ena di na le seabo kgodisong ya pale hobane ka mora hore di etsahale, lerato la Hlomi le Lerato le ile la ba la tota. ✓✓ (2)
- 2.10 E re totoballetsa mothinya o sa lebellwang hobane re bona ho etsahala seo re neng re sa se lebella. Tshiu jwalo ka mohanyetsi ya ka sehloohong wa Hlomi, re ne re lebelletse hore o tla hanyetsa Hlomi ho fihla pheletsong ya pale empa ke moo o a fetoha o kopa tshwarelo. ✓✓✓ (3)
- 2.11 Ntate wa Lerato o ne a ile a mo laela hore a tle a tlo mmona lapeng letsatsing leo ba neng ba arohana lebenkeleng ka toropong. ✓ (1)
- 2.12
- E ile ya mo ruta hore batswadi ba Lerato ba rata batho. ✓
  - E ile ya mo ruta hore ke lelapa le utlwanang, le etsang dintho mmoho. ✓
- (2)
- 2.13 Ke ketsahalo ya hore Hlomi a mo thuse ho fumana tjeheke/setlankana sa tjehelete seo a ileng a se lahla ka lebenkeleng. ✓ (1)
- 2.14 Lerato o ile a rata le ho tshepa Hlomi le ho feta ka mora seo a ileng a se etsetsa ntatae. ✓✓ (2)
- 2.15 Ke taba ya ho tshepahala ha Hlomi eo a ileng a e tsebiswa ke ntata Lerato. ✓ (1)
- 2.16 O sebedisitse diketso tsa baphetwa. ✓ Ntate wa Lerato o ile a neha Hlomi moputso bakeng sa ho mo leboha. ✓
Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti. (2)
- 2.17 Mafosi, o ne a ka thabela haholo ka mora hore Hlomi a mo thuse ho fumana setlankana sa tjehelete seo a neng a se siile ka lebenkeleng. Ketso eo e ile ya mmontsha hore Hlomi o a tshepahala. ✓✓ (2)
- 2.18 Ke tsa mehleng ya kajeno hobane ho buuwa ka ketelo ya serapaneng sa diphoofolo mmoho le dikoloi. ✓✓ (2)
- 2.19 Ketsahalo eo e re bontsha sehlohlolo hobane ka mora hore e etsahale, e ile yaba ntwala ya Tshiu le Hlomi e fedile, mme Hlomi le Lerato ba se ba iphelela ka bolokolohi. ✓✓ (2)
- 2.20 E a makatsa hobane re ne re lebelletse hore Hlomi o tla halefiswa ke taba ya hore hobaneng Tshiu a sa ka a kopa tshwarelo nakong eo ntwala/qabang ya bona e neng e qala, empa ha ho be jwalo, o mo tshwarela ntle le qeaqeo. ✓✓ (2)

[35]

POTSO YA 3: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

- 3.1 E ne e tshwaretse sehlekehlekeng sa Deidro/setsheng sa Ilizwi Mission Church. ✓ (1)
- 3.2 Mobishopo Biala o ile a re monna eo, o ne a na le morero wa ho senya mesebetsi ya mokgatlo wa Bana ba Phiri Botswana le Swatinia, mme ka hoo a re o kotsi. ✓ (1)
- 3.3
- Kopanong tseo ka bobedi motsamaisi wa dipuisano e ne e le mobishopo Biala. ✓✓
  - Kopanong tseo ka bobedi ho na le motho ya ileng a bolawa.
- E le nngwe feela.** (2)
- 3.4 Ke ketsahalo ya hore mopresidente Ispia Monnafeela wa Bosothonia o tla kwetelwa ke mokgatlo wa Bana ba Phiri nakong ya mokete wa boipuso naheng eo. ✓✓ (2)
- 3.5 Ke tsa mehleng ya kajeno hobane ho buuwa ka motjhini o neng o sebediswa ke Sister Ruth ho nka metsotso ya kopano eo. ✓✓ (2)
- 3.6 Mohlomong o ne a batla ho pata mehlala ya polao eo hore ba tle ba se ke ba tshwarwa. ✓✓ (2)
- Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.** (2)
- 3.7
- Ke baphetwa ba sehloho. ✓
  - Sesosa sa kgohlano. ✓
  - Tikoloho ya diketsahalo.
- Tse pedi feela.** (2)
- 3.8 O mo hlalosa ka diketso tsa hae tse bontshang hore o kgopo/sehloho/lonya ka lebaka la ho hlokela monna eo mohau leha monna eo a ne a se a kene tsietsing mme a fufuletswe ha bohloko jwalo ka motho ya tshwerweng ke mofikela. ✓✓ (2)
- 3.9 Tjhe, ha se ntho e makatsang hobane ha e sa le Ramaqiti e le molotsana ya sa tshepahaleng. Ke ka makgetlo a mabedi Mobishopo Biala a batlileng a kenya Ramaqiti bothateng bo boholo e ka nna yaba Ramaqiti o ne a se a sa mo tshepe. ✓✓

KAPA

- E, ke ntho e makatsang hobane Ramaqiti le Mobishopo Biala, e ne e le metswalle e meholo, ke ka lebaka leo Ramaqiti a ileng a pata bohlaswa bo bongata ba Mobishopo Biala. Kahoo re ne re sa lebella hore o tla mo siya. (2)
- 3.10 E, ke mophetwa ya tjhitja/phethahetseng hobane re bontshwa mahlakore a mabedi a hae, la botle kapa la matla le la bofokodi. Re bontshwa la botle le bohlale ka tshebetso ya hae e tswileng matsoho athe ka ho le leng, re bontshwa bobefokodi ba hae ba ho rata dikgarebe le nakong ya mosebetsi, mme ka ho etsa jwalo a behe bophelo ba hae tsietsing. ✓✓ (2)

- 3.11 Ho ile ha baka kgohlano hobane dinaha tsa Afrika e Borwa di ile tsa bona ketso eo e le e reretsweng ho di hlokisa botsitso, mme tsa tswa letsholo ho tsoma le ho senya mesebetsi yohle ya mokgatlo wa Bana ba Phiri. ✓✓ (2)
- 3.12 Ka la Sister Ruth. ✓ (1)
- 3.13 BoChikano ba ne ba qeta ho tsoramisa helikoptara ya bona sehlekehlekeng, e le ha ba ne ba ntse ba batlana le ditho tsa mokgatlo wa Bana ba Phiri ha ba tla kwetelwa ke Ramaqiti ya ileng a ba etsa batshwaruwa. ✓ (1)
- 3.14 Ramaqiti o ile a reka mapolesa a moo Bosothonia ka tjo tjo hore a se tshware Nasala, mme ka mora moo a mo isa ho ditsebi tse ileng tsa fetola letlalo la sefahleho sa hae, a ba a fetola le lebitso hore e hle e be motho oselesele. ✓✓ (2)
- 3.15 Ke ketsahalo ya hore Sister Ruth a mo hanele ho kopana le yena, mme ka mora moo yena Sister Ruth le mahlahana a hae a kenelleditseng Sam Zamiya, ba mo futuhela ka sepheo sa ho mmolaya. ✓✓ (2)
- 3.16
- Tikoloho ya Seruwe ke ya ditoropong moo ho phetheselang batho athe ya Kweneng yona ke ya mahaeng moo ho se nang sephethephethe. ✓✓
  - Tikoloho ya Seruwe ke ya ditoropong moo ho nang le dihotele athe ya Kweneng yona ke ya maheng moo ho se nang dihotele.
- E le nngwe feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.** (2)
- 3.17 Mafosi, hobane di bontsha phethelo ya diketsahalo. Sephiri se hlahetse hore Ramaqiti ke moetapele wa mokgatlo wa dinokwane, mme le dinaha tsa Afrika e Borwa di ne di futuhile ho tla mo tshwara le ho thuha mokgatlo ona. Kahoo Ramaqiti o ne a itokisetsa ho baleha. (2)
- 3.18
- E ka nna yaba Ramaqiti o ile a kgona ho phonyoha hobane o ile a laela mahlahana a hae ho e lwana senna ho sireletsa sehlekehleke ka tlhapikepe ya nyutleleha, Thakadi. ✓✓
  - E ka nna yaba Ramaqiti o ile a kgona ho phonyoha hobane pejana, o ne a ile a bontsha Chikano metjhinitjhini ya dibetsa tse sireleditseng sehlekehleke sa Deidro.
  - E ka nna yaba Ramaqiti o ile a kgona ho phonyoha hobane o ile a kgona ho pata Thakadi dikgwedikgwedi moo sehlekehlekeng, ho se na naha le e nngwe e kgonang ho fumana moo e leng teng.
- E le nngwe feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.** (2)
- 3.19 Mothinya o sa lebellwang ke ketsahalo e etsahalang ho ne ho sa lebellwa hore e ka etsahala, mme ka tsela e jwalo e le bise ditaba tsa pale hosele. ✓ Mongodi o atlehile ho sebedisa lewa lena. Re bona mothinya oo ha Dirisang (Sister Ruth) a hana ho baleha le abuti wa hae Ramaqiti, a re kgale eo abuti wa hae a mo sebedisa hampe. Re ne re lebelletse hore o tla dumela ho baleha mmoho le abutiae. ✓✓ (3)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 4: SEFI – DJ Nkutha**

- 4.1   • Ka ho rekisa jwala. ✓
• Ka ho nkela basadi banna ba bona.
E le nngwe feela. (1)
- 4.2   • Ba ka bolawa ke meharo. ✓
• Ba ka bolawa ke ho nwa haholo ho feta tekano.
E le nngwe feela. (1)
- 4.3   Ba amana ka hore bobedi ba bolailwe ke tshebediso e mpe ya jwala. ✓ (1)
- 4.4   • O ne a le kgahlanong le taba ya hore Motaung a ise moradi wa hae yunivesithing. ✓
• O ne a batla ho senya kgotso ya lelapa la hae. ✓ (2)
- 4.5   • Bobedi ba na le bana ba banana ba neng ba bala materiki mmoho. ✓
• Basadi ba bona ha ba sebetse, ba dula hae. ✓
• Ba hlekefetsa malapa ha ba nwele jwala.
Tse pedi feela. (2)
- 4.6   • O re bo thabisa batho ba hlonameng. ✓
• O re bo qobisa mathata. ✓ (2)
- 4.7   • O bolela hore ha a batle jwala/✓✓
• Diketso tsa batho ba nwang jwala di a bolaya. (2)
- 4.8   Di re thusa ho elellwa hore Motaung ke motho ya se nang botsitso/boikemelo, o thetseha ha bonolo.✓✓ (2)
- 4.9   Ke karaburetso ya tatso, mme e nthusa ho utlwisisa hore o batla ho hapa Motaung a tshwane le yena, a nwe jwala.✓✓ (2)
- 4.10   Sefi ke sesebediswa se sebedisetswang ho tjheha le ho tshwara se itseng jwalo ka phoofolo, nonyana jwalojwalo. Kgetho ya mongodi ya lentswe 'sefi' ke e loketseng sehloohong sa pale ya hae hobane re bona Raboditse a sebedisa sefi ho fihlella sepheo sa hae sa ho qhala lelapa la Motaung. ✓✓ (2)
- 4.11   Bo ne bo bidietsa hore Motaung o fetohile. ✓✓ (2)
- 4.12   Ha Raboditse.✓ (1)
- 4.13   Mmankepe.✓ (1)
- 4.14   • Motaung ke ntata motswalle wa hae, Tiisetso. ✓
• Motaung ke motswalle wa ntatae, Raboditse.
E le nngwe feela. (1)

- 4.15
- O ne a eletsa monna wa hae hore a se nkehe ha bonolo. ✓
  - O ne a hlokomedisa monna wa hae hore a se qhale lelapa la hae ka baka la motswalle. ✓
  - O ne a mo eelliswa hore a se je feela hobane o tla qetella a jele ntho disele.

Tse pedi feela.

(2)

- 4.16 O hlahella e le mosadi wa nako e fetileng/kgale hobane basadi ba jwale ke ba ditokelo, monna ha a ka mo etsa sena seo Motaung a se etsang Mmatiiisetso a ka mo tshwarisa. ✓✓

(2)

- 4.17 Mookotaba/molaetsa wa tshwantshiso ena o a totobala, e leng, mona. Mantswe ana a totobatsa seo Raboditse a se etsang ho Motaung, e leng ho mo swetsa. ✓✓

(2)

- 4.18
- A ne a ka etsa hore a nyahlatse ditoro tsa hae tsa ho batla ho ya yunivesithing ho ya ithuta. ✓✓
  - A ne a ka fetola boitshwaro ba hae.

E le nngwe feela.

(2)

- 4.19 Tjhe, Raboditse yena ha a fumana kotlo hobane merero ya hae e mebe haesale e atleha ho tloha qalong ho isa pheletsong ya pale. ✓✓

(2)

- 4.20 Dipuo tsa Mmatiiisetso di re senolela e le motho ya imametseng, ya bonolo, ya mosa ya sa batleng lerata jwalo kaha re mmone diketsahalong tse ding ka hara tshwantshiso. ✓ Sena se totobatswa ke tsela eo a arabang monna wa hae ka yona ha a fihla a le hlaha, a nwele empa yena Mmatiiisetso a ntse a bua ka bonolo. Re boetse re bona botho bona nakong eo Motaung a siileng lelapa, Mmatiiisetso a dieha ho ya mmatla ha Raboditse. Botho bona bo sa fetoheng, re boetse re bo bona nakong eo a neng a fumana mohatsae ha Mmatshela. Ha a ka a lwantsha Mmatshela boemong boo. ✓✓

(3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:**35**

KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE**POTSO YA 5: MODIA – MK Mofihli le ba bang**

- 5.1.1 Ke ngwana wa moahisane. ✓ (1)
- 5.1.2 Ke hobane o ne a se a sa sebetse. ✓ (1)
- 5.1.3 Ke mohopolo wa ho beta/robala le ngwana eo/ho ipha ngwana eo. ✓ (1)
- 5.1.4
- Ho buuwa ka dithavene. ✓
  - Ho buuwa ka difeme. ✓
  - Ho buuwa ka dikolo.
- Tse pedi feela.** (2)
- 5.1.5
- O felletswe ke mosebetsi. ✓
  - Ha a sa na tjehelete. ✓
  - O ne a se a fokotse mmeleng ho se ya ipatlang pela hae.
- Tse pedi feela.** (2)
- 5.1.6
- E dumellana le lona kaha Ralehlatsa o ne a rata dintho tse mpe, tse nyontshang jwalo ka ho mema batho ho tla lwantsha mookamedi. ✓✓
  - O ne a etsa diketso tse mpe, tse nyontshang ka ho ratana le basadi le banana ba bangata ka nako e le nngwe.
  - O ne a dula a tahlwe ha a na le tjehelete a sa e boloke.
  - O ile a beta ngwana a ba a mo bolaya.
  - O ile a hlatsa mohla ntata ngwana a neng a mo otlela ho bolaya ngwana wa hae.
- E le nngwe feela.** (2)
- 5.1.7 A dumellana le ketsahalo ya mohla Tatolo le motsamaisi ba balehang ha ba kurutletwa ka majwe e le ha ba leka ho tshetlehela basebetsi puo. ✓✓ (2)
- 5.1.8 Nnete, hobane merusu e kang eo e tlisa mathata a mangata a kang bolofa, ho ikela jwaleng ka nako ya mosebetsi, ho ruta basebetsi ba batjha ho se hlomphe baokamedi ba bona, le ho lelekwa mosebetsing ✓✓ (2)
- 5.1.9 D/ mohanyetsi ✓ hobane ka dinako tsohle o kgahlanong le diketso tsa Ralehlatsa. ✓ (2)
- 5.1.10 E hanana le molao wa motheo wa Afrika Borwa ka hore molao oo ha o dumelle bana ba dilemong tseo ho sebetse kapa ho sebediswa ka tsela efe kapa efe ke motho mang kapa mang ba sa le tlase dilemong, ebile ba tloang molao oo ba lokela ho tshwarwa. ✓✓ (2)
- 5.1.11
- A ne a fosahetse hobane tshotleho le ho hloka mosebetsi ha di fetole motho ho ba phoofolo e sa nahaneng. ✓✓
  - A ne a fosahetse hobane ketso eo Ralehlatsa o e nahanne, a ba a e rera matsatsitsatsi pele a e phetha.
- E le nngwe feela, dikarabo tse ding di shejwe.** (2)

- 5.2.1 Ke Moofisiri ya ka sehloohong. ✓ (1)
- 5.2.2 • Ke ho kenya baetapele tjhankaneng bophelo ba bona kaofela. ✓
• Ke ho ba bolaya.
E le nngwe feela. (1)
- 5.2.3 Ke mapolesa a batho ba batsho. ✓ (1)
- 5.2.4 • Bobedi ke batho ba mofuta. ✓
• Bobedi ke mapolesa. ✓ (2)
- 5.2.5 Ke tau. ✓ (1)
- 5.2.6 Mokomishinara o ne a ba memela ho ya ba tsebisa diphetoho tse latelang:
• Baetapele ba merabe ba neng ba kwalletswe ba tlo lokollwa. ✓
• Batshwaruwa ba neng ba balletswe dilemo tse ngata ba tlo lokollwa.
• Tau e neng e tswebera ba morabe e bolauwe.
• Bohle ba lokela ho ikamahanya le diphetoho le ho di tsamaisa ka nepo.
E le nngwe feela. (1)
- 5.2.7 Kgohlano ya kantle hobane e totobatsa ho se utlwane pakeng tsa Molelle le Kgurumbala. ✓✓ (2)
- 5.2.8 O ne a tla ba kgahlanong le molao wa motheo wa naha hobane kahlolelo ya lefu e ne e fediswe, mme ke tlolo ya molao ho ahlolela batlodi ba molao lefu. ✓✓ (2)
- 5.2.9 • Batho ba ka be ba ntse ba bolawa. ✓✓
• Batho ba ka be ba ntse ba tshwerwe hampe.
• Batho ba ka be ba ntse ba nyediswa le ho tloswa seriti sa botho.
E le nngwe feela, dikarabo tse ding di shejwe. (2)
- 5.2.10 Mongodi o sebedisitse mantswe ao ho qholotsa maikutlo a thabo ho nna hobane mantswe ao ke mantswe a bontshang kamoo Raperetla a kgakgathileng ka sehloho kateng sebata seo ho neng ho tshwantshwa kgethollo le sona, ✓ mme tsela eo a e sebedisitseng e bontsha hore sebata seo se ke ke sa hlola se tsohile/kgutlile lekgale. Sena e ne e le sesupo sa hore kgethollo e fedile, mme e felletse ruri. ✓✓ (3)

[16]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35**

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO**POTSO YA 6****6.1 'Ngwana lehlaswa' – KE Ntsane**

- 6.1.1
- Ho ba le metswalle e mengata ya basadi ✓
  - Ho bapala ka tjehelete a reka hona le hwane. ✓
  - A ithabisa ka menate yohle ya lefatshe.
  - A etsa dikoloto.
- Tse pedi feela.** (2)
- 6.1.2 Molathothokiso wa 3/mefuta ya tsopa le letle boreledi. ✓ (1)
- 6.1.3 Nyarosa ✓ le tshabo. ✓ (2)
- 6.1.4 E se. ✓ (1)
- 6.1.5 O bolela hore ngwana lehlaswa o na le tjehelete e ngata, o phela ha monate. ✓✓ (2)
- 6.1.6 Ke lengolo la samane/la dikoloto ✓, le ne le tswa maqwetheng. ✓ (2)
- 6.1.7
- Ke phetapheto ya moelelo ✓ e bonahala ka mantswe ana, bakgotsi le metswalle. ✓
  - Phetapheto e tshekalletseng e bonahala ka mantswe ana, ho pota.
- E le nngwe feela.** (2)
- 6.1.8 Ho tlamahanya melathothokiso le ho hatella monono oo Kgitshane a neng a eso ho o bone. ✓✓ (2)
- 6.1.9 E nthusa ho utlwisisa hore ngwana lehlaswa o ne a se a ntsha tjehelete e ngata kgafetsa ho lefa dikoloto tse thibang letsatsi. ✓✓ (2)
- 6.1.10 E nthusa ho utlwisisa hore sethothokisi se potlakisa morethetho/fokotsa palo ya mantswe sehloohong. Sena se bontshwa ke hore sethothokisi se tlohetse lentsewe 'ya' mahareng a sehlooho, ka sepheo sa hore se hatelle bohlaswa ba ngwana eo se buang ka yena/ tsepamisitse maikutlo ngwaneng eo se buang ka yena. ✓✓ (2)

6.2 'Ho se tshepahale' – RN Phume

- 6.2.1 Ke ho tshepahala. ✓ (1)
- 6.2.2 Ka mesebetsi ya bonokwane/bolotsana. ✓ (1)
- 6.2.3 'Wele!' ✓ (1)
- 6.2.4 Ke leqwatsiqwatsi. ✓ (1)
- 6.2.5 Bohloko bo boholo bo sa hlaloseheng/bo otlang pelo. ✓✓ (2)
- 6.2.6
- Bohlokwa ba lona ke ho hatella/tlisa sefutho. ✓✓
  - Bohlokwa ba lona ke ho hlakisa moelelo wa ho se tshepahale ha mopheme le phokojwe.
- E le nngwe feela.** (2)
- 6.2.7 Bohlokwa ba yona ke ho hatella taba ya hore leqwatsiqwatsi le tlohele mesebetsi ya bolotsana. ✓✓ (2)
- 6.2.8 Ke thothokiso ya thuto hobane e ruta le ho hlokomedisa ka bobbe ba ho se tshepahale/bohlokwa ba ho tshepahala. ✓✓
Mohlala: Motho a tlohele mesebetsi ya ho se tshepahale. (2)
- 6.2.9 E nthusa ho utlwisisa hore sethothokisi se a eletsa/kgalema ka matla leqwatsiqwatsi ho tlohela mesebetsi ya lona ya bolotsana. Sena se bontshwa ke hore sethothokisi se tlise lentse hle qalong ya molathothokiso, ka sepheo sa hore le tsepamisitse maikutlo. ✓✓ (2)
- 6.2.10 Mothofatso, ✓ bo nthusa ho utlwisisa hore ho tshepahala ho etsa hore motho a iphelele ka kgotso/boiketlo/a dule a kgatholohile moyeng. ✓✓ (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO A PAMPIRI YOHLE: 70